

TREE FARMER

GARRETT

Skogsmuseet jubilerar

TURE HENNERSSON

I år fyller Skogsmuseet i Lycksele trettio år – i alla fall den första utställningen, som kallas Huggarepoken. Tio år efter invigningen, sommaren 1994, slogs dörrarna upp för en ny stor utställning med namnet Maskinepoken. Den tar vid där Huggarepoken slutar, när hästen ersattes av traktorn i skogsbruket. Med de här två utställningarna kan Skogsmuseet berätta skogsbrukets hisnande historia från 1800-talets yxa till våra dagars engreppsskördare. Ture Hennersson är tekniker vid museet.

På Maskinepoken visas i dag nära hundra motorsågar och tolv maskiner. År 1987 donerade SCA Skog AB nio äldre maskiner till Skogsmuseet. Meningen var att skogsbolaget skulle bygga ett museum vid Galtströms bruk för sina avställda maskiner, men i stället föddes tanken på att skänka dem till det redan etablerade Skogsmuseet i Lycksele.

Byggnaden

Den drygt tusen kvadratmeter stora utställningsbyggnaden ritades av arkitekt Ulf Grundström. Den fick ett iögonfallande läge och är det första man möter när man svänger av från Blå Vägen i Lyckseles västra utkant. Grundström var väldigt influerad av klassi-

cismen. Enligt honom fanns det ingen byggnadsstil som överträffat 1920-talsklassicismen. I dag finns fortfarande hus kvar i Lycksele från den tiden, som Gamla sjukstugan vid övre delen av Skolgatan och Handelsbankshuset vid torget. Men mest storslagen är Skytteanska skolanläggningen, vanligen kallad Johan Skyttes skola, uppförd vid 1920-talets mitt. Ulf ville att det skulle finnas en länk mellan den nya museibygnaden på Gammlplatsen och den stiliga skolan på Storgatan, inte lång därifrån. Han lät sig därför inspireras av skolbyggnadens arkitektur, med bland annat kolonner, pilastrar och halvrunda fönster, när han ritade Skogsmuseet del två. Han ville också att museibygnaden skulle ha ett släktskap med övrig

Lunnare, Garett Tree Farmer.

SAMUEL ARNFJELL, SKOGSMUSEET

Maskinepokan på Skogsmuseet.

bebyggelse på hembygdsområdet Gammplatsen och »locka folk att besöka området och ge en förning om att man kan förvänta sig ett kulturellt utbud«.

Som personal har vi många gånger fått höra kommentarer som »varför använda ett så fint hus till en massa järnskrot?« Men nu är det så, att det behövs en massa »järnskrot« för att kunna visa den skogstekniska utvecklingen och det är väl knappast någon nackdel att huset är fint – om än ovanligt för att vara en stor hall för maskiner.

Utställningen

När utställningsbyggnaden stod klar 1993, byggd på uppdrag av Lycksele kommun, tog utställningsbygget vid. Som utställningsproducent engagerades Viera Larsson från Visual Communication AB i Stockholm. Med ett antal projektanställda, dit jag

räknades, samt Eric Axelsson, Leopold Ericson och Gunhild Rydström från Skogsmuseet, färdigställdes utställningen under våren 1994. Utställningen handlade framförallt om teknikutvecklingen, men också om ergonomi, kulturmiljövård, maskinförarens arbete och fritid. Utställningens berättelse slutade vid 1970-talet.

Bredden och kvalitén på utställningens teknikinhåll berodde mycket på Per Lindén, som var teknisk chef inom SCA Skog AB. Han var också drivande i den referensgrupp, som bildades 1999 i syfte att verka för Maskinepokens utveckling. Medlemmarna i gruppen bestod av representanter från skogsbolag, skogsforskning, maskinentreprenörer, maskintillverkare och Skogsmuseet. Referensgruppen bidrog till att samlingen kunde utökas med tre nya maskiner, vilket förde utställningens berättelse om mekanise-

Själva ämnet.

ringen fram till de maskintyper som används än i dag, men förstås vidareutvecklade.

Efter det har en Skogsbio öppnats på Maskinepoken, med plats för 15 personer. Här visas efter besökarens eget val filmer med skogs- och flottningstema. Min favorit är »Maskinell drivningsteknik«, inspelad i Rönnliden på Stöttingjället 1951 för att visa försöksverksamhet med mekaniserat skogsbruk. Min pappa är med i filmen, då han tillhörde det arbetslag som hade den mest välstädade kojan!

Modern koja

Senaste tillskottet på Maskinepoken är en konferenslokal byggd mitt i den befintliga utställningen – förstås i trä, där Martinsons i Bygdsiljum levererat byggelementen. Byggherre var Lycksele kommun, som är Skogsmuseets hyresvärd. Lokalen rymmer 66

personer sittande vid bord och är avsedd att ge plats för möten om skog, historia, kultur och framtid – en arena för aktuella frågor – men också för andra som vill konferera och äta i en unik miljö.

Enligt arkitekten har lokalen fått en organisk »skogsassocierande« form. Lysande fönstergluggar i olika format och fria placeringar skapar tillsammans med stiliserade trädstammar en intresseväckande utsida. Volymen är som en koja i skogen att lockas in i. Insidan präglas av ljusa träväggar med varierande utkiksgluggar mot utställningshallen. Ett stort fönster erbjuder panoramautsikt över Umeälven och den grönskande strandkanten.

Bland traktorer och processorer

Vad kan man då se i utställningen Maskinepoken i dag, tjuugo år efter invigningen och efter diverse förändringar genom åren? Jo, besökaren kan följa utvecklingen från 1950-talet fram till 1990-talet, från enkla jordbrukstraktorer med bristfällig framkomlighet i terrängen, till dagens typer av skotare och skördare. Bland de äldre maskinerna märks Snöevesslan "Myran" som förutom att tillsammans med en snöpackare nyttjas för beredning av vägar för hästkörning – vilket fortfarande var vanligt under 1950-talet – också användes av flottningsföreningar för att dra ut bommar på älvars och sjöars isar. Det hände att Myran gick genom vårisen. Därför körde man med öppna dörrar för att snabbt kunna ta sig ur maskinen. Myrans taklucka var utbytt mot en orangefärgad flytboj, tillverkad av glasfiber, som var förankrad i hytten med en lina. Detta gjorde att maskinen kunde lokaliseras och bärgas när sommaren kom. Myran tillverkades av Sandbergs Mekaniska Verkstad, SMV i Forsvik, Stensele. Karl Sandberg startade 1924 en smedja, som tillhandahöll olika produkter för jord- och skogsbruk. Elektriciteten kom till Forsvik 1937.

ANDREAS NILSSON

Skotare, SMV Drivax.

SKOGSMUSEET

Fler maskiner att se på Skogsmuseet:

<i>Oliver Cletrac</i>	jordbrukstraktor, 1950-talet
<i>Cambio</i>	barkningsmaskin, 1950-talet
<i>BM 230 Bamse</i>	hjulbandstraktor, 1950-talet
<i>Garett Tree Farmer</i>	lunnare, 1960-talet
<i>Kvisslaren</i>	kvistningsmaskin, 1960-talet
<i>SMV-Drivax</i>	skotare, 1960-talet
<i>Hydraulkran</i>	griplastare, 1960-talet
<i>Kockum 880</i>	fällare-läggare, 1970-talet
<i>Kockum 875/78</i>	processor, 1970-talet
<i>G2</i>	gallringsprocessor, 1970-talet
<i>Skogs-Jan RK 450</i>	gripprocessor, 1970-talet
<i>Rottne Blondin</i>	tvågreppsskördare, 1970–80-talen
<i>Valmet 901</i>	engreppsskördare, 1980–90-talen
<i>ÖSA 250</i>	skotare, 1980-talet

Myran.

Fram till dess hade alla maskiner i verkstaden drivits med en gammal T-Ford. Karl Sandberg hade sex barn varav fem var söner; Börje, Einar, Martin, Rolf och Gunnar. Det föll sig naturligt att de involverades i verksamheten efter avslutad skolgång. De fick lära sig arbetet från grunden, med smide, svarvning, fräsning och svetsning – värdefulla baskunskaper. Ett avtal med flottningsföreningen medförde att verkstaden började tillverka flottningsbåtar. År 1950 tog sönerna över företaget och en ny verkstadsbyggnad stod klar 1952. En viktig milstolpe för Sandbergarna var tillverkningen av SMV Drivax.

Verkstadsmiljö

På Maskinepoken kan besökaren stiga in i rekonstruerad verkstadsmiljö. De flesta verktygen har använts i SCA:s verkstad i Dorotea, som drevs från 1940-talets mitt till 1993. Efter krigsslutet hade flera verkstäder i inlandet mycket jobb med jordbrukstraktorer och överblivna krigsmaskiner som skulle byggas om för att användas i skogsbruket. De här verkstäderna, med uppfinningsrika och entusiastiska arbetare, spelade en viktig roll i teknikutvecklingen. När skogsmaskinerna gjorde sitt definitiva genombrott, med maskiner speciellt tillverkade för skogsbruket, kom verkstadsarbetet mer att handla om service, att »hänga med« mer än att driva på.

Motorsågar

I utställningen visas närmare hundra motorsågar. Domänverket har skänkt flera av dem – från de första svenska serietillverkade sågarna till bland annat Amerikaimporterade sågar som testades av SDA – Föreningen Skogsarbetens och Kungl. Domänstyrelsens Arbetsstudieavdelning (bildad 1943). Andra skogsbolag och privatpersoner har också donerat sågar till museets samling.

Redan i början av 1910-talet tillverkades en motorsåg, eller trädfällningsmaskin. Sågen bestod av två delar; en tvåcylindrig, luftkyld Archimedesmotor och en sågdel. Sågen vägde 55 kilo och kostade 2 500 kronor, närmare 75 000 kronor i dagens penningvärde. Motorsågen provades på Skogshögskolans experimentfält 1916 i samarbete med Statens redskapsprovvningsanstalt. Resultaten redovisades utförligt i tidskriften *Skogen*, men fick inga lovord: »Sector arbetade icke nöjaktigt och gav icke heller i ekonomiskt avseende tillfredsställande resultat«. Den första enmansmotorsågen som tillverkades i Sverige kom 1950. SDA provade den redan 1949 i Lycksele. Sågen hette BeBo och bytte 1955 namn till Partner. Partner C6 hade mycket kringutrustning: röjsåg med bärsele, vinkelväxel för träborrar, isborr, jordborr, motoråra och barkverktyg. Det som saknas på sågen i utställningen är markberedningsverktyget. Med röjaggregatet vägde sågen 18 kilo.

På 1960-talet slog motorsågen definitivt igenom, nu betydligt lättare och säkrare. Under följande två

SKOGSMUSEET

Be-Bo från 1949, vikt 20 kg.

årtionden ersattes motorsågen i stor utsträckning av avverkningsmaskiner. Gallringar och besvärliga marker lämnades dock ofta till huggaren, vars motorsåg blev lättare och säkrare.

Uppskattad samling

Utställningen Maskinepoken har genom åren visats för alla möjliga grupper och kategorier av besökare – allt från husmodersföreningar till skogsmaskintillverkare. Elever från skogsskolor och andra skogliga

utbildningar kommer regelbundet på besök. Museet välkomnar cirka 12 000 besökare årligen, och de flesta fångas av »järnskrotet«. Dagens besökare kan konstatera att de senaste årens utveckling vad gäller skogsteknik, datorisering, arbetsmiljö, natur- och kulturhänsyn inte finns återgiven på Maskinepoken. Konflikter som rör markanvändning berörs inte heller. Det finns mycket att arbeta vidare med för oss på Skogsmuseet.

Det ska barkas i tid...